

ТӨРИЙН МЭДЭЭЛЭЛ

№ 3 (480)

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

- *Боловсролын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай*
- *Бага, дунд боловсролын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай*
- *Дээд боловсролын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай*

Улсын Их Хурлын Тамгын газар

Улаанбаатар хот

2007 он

ТӨРИЙН МЭДЭЭЛЭЛ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН АЛБАН МЭДЭЭЛЭЛ
Долоо хоног тутмын

Улаанбаатар хот

2007 оны нэгдүгээр сарын 15

№3 (480)

Гарчиг

Нэг. МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

39.	Боловсролын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай	57
40.	Бага, дунд боловсролын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай	62
41.	Дээд боловсролын тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай	63
42.	Газрын төлбөрийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	64
43.	Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуульд өөрчлөлт оруулах тухай	64
44.	Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуульд нэмэлт, өөрчлөлт оруулах тухай	64

Хоёр. МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

45.	Хууль батлагдсантай холбогдуулан авах зарим арга хэмжээний тухай	Дугаар 89	64
46.	Төрийн ордон цогцолбор байгуулах тухай	Дугаар 95	65

Гурав. МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

47.	Хөтөлбөр батлах тухай	Дугаар 283	65
-----	-----------------------	------------	----

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2006 оны 12 дугаар сарын 8-ны өдөр

Улаанбаатар хот

БОЛОВСРОЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Боловсролын тухай хуульд дор дурдсан агуулга бүхий зүйл, хэсэг, заалт нэмсүгэй:

1/3 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 9, 10, 11, 12 дахь заалт:

"3.1.9. "хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагч" гэж төрөлхийн болон удамшлын эмгэг өөрчлөлт, эсхүл осол, гэмтлийн улмаас сэтгэц, оюун ухаан, мэдрэхүйн чадавхи нь алдагдсан, түүнчлэн бие эрхтэн нь гэмтсэнээс суралцах боломж нь хязгаарлагдсан суралцагчийг;

3.1.10. "сургалтын орчин" гэж боловсролын стандартыг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах материаллаг нөхцөл болон сурах, сургах харилцааг;

3.1.11. "төлөвшил" гэж суралцагчийн хүмүүжил, итгэл үнэмшлийн цогцыг;

3.1.12. "боловсролын нийгмийн ажилтан" гэж суралцагч, эцэг эх болон багшийн харилцаа, тэдний нийгмийн асуудлаар үнэлгээ хийх, ганцаарчилсан болон бүлэгт чиглэсэн мэргэжлийн зөвлөгөө өгөх замаар нийгмийн сөрөг үзэгдлээс хүүхдийг урьдчилан сэргийлэх, тэдний төлөвшил, хамтын ажиллагаанд дэмжлэг үзүүлдэг мэргэжилтэнг."

2/6 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг:

"6.4. Иргэн тодорхой хугацаанд мэргэшил дээшлүүлэх сургалтад хамрагдах, бие даан суралцах замаар боловсрол, мэргэшлийн үр чадвараа байнга дээшлүүлж байх үүрэгтэй."

3/ 8 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг:

"8.2. Тодорхой хугацааны боловсролыг нөхөх, бие даан эзэмших зорилгоор бага, дунд боловсролыг албан бус сургалтын дүйцсэн хөтөлбөрөөр олгож болох бөгөөд уг хөтөлбөрийн агуулга, сургалт явуулах журмыг боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална."

4/ 11 дүгээр зүйлийн 4 дэх хэсэг:

"11.4. Сургуулийн өмнөх болон бага, дунд боловсролын стандартыг өмчийн бүх хэлбэрийн цэцэрлэг, сургуулиуд дагаж мөрднө."

5/ 13 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг:

"13.2. Боловсролын сургалтын байгууллага нь өөрийн үндсэн зорилгодоо нийцсэн судалгаа, туршилт, мэргэжлийн сургалт, үйлдвэрлэл явуулах боломж, нөхцөлийг бүрдүүлсэн бүтэц бүхий төрөл бүрийн хэв шинжтэй байж болно."

6/ 21 дүгээр зүйлийн 4, 5 дахь хэсэг:

"21.4. Энэ хуулийн 21.1.1-21.1.7-д заасан баримт бичигт тавигдах шаардлага, загварыг боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

21.5. Боловсролын сургалтын байгууллагын үлгэрчилсэн дүрмийг боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална."

7/ 22 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсэг:

"22.4. Боловсролын сургалтын байгууллагыг Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 7.1.4, 17 дугаар зүйлд заасны дагуу улсын бүртгэлд бүртгэн гэрчилгээ олгоно."

8/ 25 дугаар зүйлийн 5 дахь хэсэг:

"25.5. Боловсролын сургалтын байгууллагыг татан буулгахтай холбогдон үүсэх эд хөрөнгийн харилцааг иргэний хууль тогтоомжид заасны дагуу зохицуулна."

9/ 27 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг:

"27.3. Аймаг, нийслэлийн боловсролын газрын дэргэд тухайн нутаг дэвсгэрт явуулах боловсролын үйл ажиллагааны бодлого, хөгжлийн төлөвлөлтийн асуудлаар зөвлөх чиг үүрэг бүхий орон тооны бус зөвлөл ажиллана."

10/ 28 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 15, 16, 17, 18, 19, 20 дахь заалт:

"28.1.15. Боловсролын үйлчилгээ суралцагчийн хэрэгцээ, шаардлагад нийцж, тэдний нэр төр, эрх чөлөөг хангаж байгаа эсэхэд хяналт тавих үйл ажиллагааг мэргэжлийн удирдлагаар хангах;

28.1.16. орон нутгийн ажиллах хүчний хэрэгцээнд үндэслэн дээд боловсролын байгууллагад зохих журмын дагуу элссэн иргэдээс Сургалтын төрийн сангаас буцалтгүй тусламжаар суралцуулах оюутны тоог жил бүр аймаг, нийслэлээр тогтоож, гэрээний үндсэн дээр суралцуулах журам баталж хэрэгжүүлэх;

28.1.17. энэ хуулийн 28.1.16-д заасан гэрээний үндсэн дээр дээд боловсрол эзэмшсэн багш, боловсрол, соёл, эрдэм шинжилгээний ажилтанг орон нутагт томилон ажиллуулах;

28.1.18. боловсролын сургалтын байгууллагын удирдах ажилтан, багш, оюутан, сурэгчдын ёс зүйн дүрмийг баталж мөрдүүлэх;

28.1.19. төрийн өмчит их сургууль, дээд сургууль, коллеж, мэргэжлийн сургалт-үйлдвэрлэлийн төв, ерөнхий боловсролын тусгай сургуулийн захирлын ажлын байрны тодорхойлолтыг баталж мөрдүүлэх;

28.1.20. боловсролын стандартыг хэвлэх, түүгээ ажлыг зохион байгуулах;"

11/ 28 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг:

"28.2. Төрийн өмчит их сургууль, дээд сургууль, коллежийн захирлыг 5 жилийн хугацаагаар томилох бөгөөд ажлын үр дүнг харгалзан энэ хугацааг дахин нэг удаа сунгаж болно."

12/ 28¹ дугаар зүйл:

"28¹ дугаар зүйл. Аймаг, нийслэлийн боловсролын газар

28¹.1. Аймаг, нийслэлийн боловсролын газар дараахь бүрэн эрхийг хэрэгжүүлнэ:

28¹.1.1. Боловсролын тухай хууль тогтоомжийн хэрэгжилтийг орон нутгийн хэмжээнд зохион байгуулах;

28¹.1.2. Ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэг байгуулах тусгай зөвшөөрөл олгох эсэх талаар дүгнэлт гаргаж аймаг, нийслэлийн Засаг даргад санал болгох;

28¹.1.3. Багш, суралцагчийн хөдөлмөрийг бодитой үнэлж, шагнаж урамшуулах, нийгмийн баталгааг сайжруулахад дэмжлэг үзүүлэх;

28¹.1.4. Боловсролын байгууллагын үйл ажиллагаанд хяналт тавих, аттестатчилах;

¹ Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хууль – Төрийн мэдээлэл эмхэтгэлийн 2003 оны 22 дугаарт нийтлэгдсэн

28¹.1.5.боловсролын тайлан, мэдээ, мэдээллийг хууль тогтоомжид заасан журмын дагуу холбогдох байгууллагад гаргаж өгөх;

28¹.1.6.орон нутгийн өмчийн цэцэрлэг, ерөнхий боловсролын сургуулийн хамтран сургах тойрог тогтоох;

28¹.1.7.орон нутгийн өмчийн ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгийн захирал, эрхлэгчийг сонгон шалгаруулах ажлыг зохион байгуулах;

28¹.1.8.төрийн бус өмчийн боловсролын сургалтын байгууллагад хууль тогтоомжид заасан дэмжлэг, туслалцаа үзүүлэх.

28¹.2.Нийслэлийн дүүргийн боловсролын хэлтсийн хэрэгжүүлэх чиг үүргийг боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүнтэй зөвшилцөн нийслэлийн Засаг дарга тогтооно.

28¹.3.Нийслэлийн боловсролын газар нь энэ хуулийн 28¹.1-д заасан чиг үүргээ нийслэлийн дүүргийн боловсролын хэлтсээр дамжуулан хэрэгжүүлж болно."

13/ 30 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 12, 13 дахь заалт:

"30.1.12.үндэсний цөөнхийн боловсрол эзэмших, соёл, зан заншлаа өвлөх, сургуулийн орчинд төрөлх хэлээрээ харилцах нөхцөлийг бүрдүүлэх ажлыг зохион байгуулах;

30.1.13.цэцэрлэгийг зориулалтын барилга байгууламжаар, ерөнхий боловсролын сургуулийг хичээлийн болон дотуур байраар хангах, дотуур байрны хүүхдийн хоол хүнсний хангамжийг зохих журмын дагуу шийдвэрлэх;"

14/ 34 дүгээр зүйлийн 3, 4 дэх хэсэг:

"34.3.Үүсгэн байгуулагч нь их сургууль, дээд сургууль, коллежийн харьяа сургуулийн удирдах зөвлөл байгуулах эрхийг тухайн сургуулийн удирдах зөвлөлд шилжүүлж болно.

34.4.Энэ хуулийн 34.1-д заасан зөвлөлийн үйл ажиллагааны үлгэрчилсэн дүрмийг боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална."

15/ 39 дүгээр зүйлийн 11 дэх хэсэг:

"39.11.Сургалтын байгууллага нь сургууль хөгжүүлэх сантай байж болох бөгөөд сангийн үлгэрчилсэн дүрмийг боловсролын болон санхүүгийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүд хамтран батална."

16/ 40 дүгээр зүйлийн 5, 6, 7 дахь хэсэг:

"40.5.Нэг суралцагчид ногдох хувьсах зардлыг сургуулийн байршил, хэв шинж,

мэргэжлийн чиглэл болон хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагчийн тусгай хэрэгцээтэй уялдуулан энэ хуулийн 40.3-т заасан сургалтын байгууллага тус бүрээр ялгавартай тогтоох бөгөөд аргачлалыг нь боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

40.6.Дээд боловсролын сургалтын байгууллага болон мэргэжлийн сургалт-үйлдвэрлэлийн төвд суралцагчдад төрөөс үзүүлэх буцалтгүй тусламж, зээл, тэтгэлгийн хэмжээг Засгийн газар жил бүр тогтооно.

40.7.Суралцагчаас хуульд заагаагүй төлбөр, хураамж авахыг хориглоно."

17/ 42 дугаар зүйлийн 6 дахь хэсэг:

"42.6.Боловсролын сургалтын байгууллага нь барилга, хот төлөвлөлтийн норм, нормативыг баримтлан тогтоосон, сургалтад зориулсан эзэмшил газартай байна."

18/ 43 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 6, 7 дахь заалт:

"43.1.6.сум, тосгон, багийн ерөнхий боловсролын сургуулийн захирал, цэцэрлэгийн эрхлэгчээр тогтвор суурьшилтай ажилласан бол үндсэн цалинг 5 жил тутамд нэмэгдүүлэх бөгөөд нэмэгдлийн хэмжээг Засгийн газар тогтоох;

43.1.7.сум, тосгон, багийн сургууль, цэцэрлэгийн багшид 5 жил тутамд ног удаа 6 сарын үндсэн цалинтай тэнцэх хэмжээний мөнгөн тэтгэмжийг ажиллаж байгаа байгууллагаас нь олгох;"

19/ 43 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 9, 10 дахь заалт:

"43.2.9.сурлага, спорт, урлагийн онцгой амжилт гаргасан суралцагчдад Монгол Улсын Ерөнхийлөгчийн болон Ерөнхий сайдын нэрэмжит тэтгэлэг олгох;

43.2.10.мэргэжлийн сургалт-үйлдвэрлэлийн төвд суралцагчдад Засгийн газраас тогтоосон хэмжээ, журмын дагуу сар тутам тэтгэлэг олгох;"

20/ 44 дүгээр зүйлийн 3, 4 дэх хэсэг:

"44.3.Багш нь суралцагчийн бие махбодид халдах, тэдэнд сэтгэл санааны дарамт үзүүлэх, хувийн нууцыг нь задруулахыг хориглоно.

44.4.Багш нь хуульд заасан үүргээ хэрэгжүүлэхдээ багшийн ёс зүйн дүрмийг баримталж ажиллана."

21/ 45 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 8 дахь заалт:

"45.1.8.уламжлалт соёл, зан заншлыг өвлөх, сургуулийн орчинд төрөлх хэлээрээ харилцах".

22/ 48 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 6, 7, 8, 9 дэх заалт:

"48.2.6.суралцагчийн бие махбодид халдсан, сэтгэл санааны дарамт үзүүлсэн, мөнгө өгөх, ном, бүтээгдэхүүн худалдаж авахыг тулгасан, тэдний хувийн нууцыг задруулсан, хуульд заагаагүй төлбөр, хураамж авсан багшийг 10000-30000 төгрөгөөр, албан тушаалтыг 40000-60000 төгрөгөөр торгох;

48.2.7.боловсролын стандарт болон сургалтын байгууллагад тавигдах шаардлагыг зөрчсөн удирдах албан тушаалтыг 50000-60000 төгрөгөөр торгох;

48.2.8.удирдах ажилтны болон багшийн ёс зүйг ноцтой зөрчсөн бол 50000-60000 төгрөгөөр торгох, эсхүл багшлах эрхийг хасах арга хэмжээ авах;

48.2.9.байгууллагад хандивласан хөрөнгийг санхүүгийн тайлан, тэнцэлд тусгаагүй, түүнчлэн зориулалтын бусаар зарцуулсан албан тушаалтныг 50000-60000 төгрөгөөр торгох."

2 дугаар зүйл. Боловсролын тухай хуулийн

5.1.3-ын "арга, хэлбэр" гэсний дараа "суралцагчийн хэрэгцээ, хувийн болон хөгжлийн онцлогт нийцсэн", 5.1.4-ийн "нас, хүйс," гэсний дараа "хөгжлийн онцлог, эрүүл мэнд", мөн заалтын "сурч боловсрох" гэсний дараа "тэгш боломж", 16.2-ын "боловсролын газар" гэсний дараа "нийслэлийн дүүргийн боловсролын хэлтэс", 21.1.1-ийн "өргөдөл," гэсний дараа "дүрэм", 22.2-ын "Монгол Улсад" гэсний дараа "болон гадаад улсад Монгол Улсын боловсролын стандартыг эзэмшүүлж байгаа", 27.1-ийн "төв" гэсний дараа "болон орон нутгийн", 28.1.2-ын "боловсруулах" гэсний дараа "батлах", 28.1.7-гийн "зориулалтын" гэсний дараа "барилга байгууламж", 30.1.3-ын "асуудлыг" гэсний дараа "аймаг, нийслэлийн боловсролын газрын дүгнэлтийг үндэслэн", 30.1.6-гийн "сургууль" гэсний дараа "цэцэрлэг" гэж, 34.1-д "Сургалт эрхлэх чиглэл, нутаг дэвсгэрийн байршлыг харгалзан сургууль, цэцэрлэгийн зөвлөл болон удирдах зөвлөлийг дундын хэлбэрээр байгуулж болно," гэсэн 2 дахь өгүүлбэр, 35.11.3-ын "хяналт тавих" гэсний дараа "аж ахуйн нэгж, байгууллага, иргэдээс хандив авах журам тогтоох", 39.2-ын "төлбөр," гэсний дараа "дүрэмд заасан үйл ажиллагаанд зориулсан", 42.1-ийн "хөдөлмөрийн онцлогт тохирсон," гэсний дараа "хөгжлийн бэрхшээлтэй суралцагчийн тусгай хэрэгцээнд нийцсэн," гэж тус тус нэмсүгэй.

3 дугаар зүйл. Боловсролын тухай хуулийн дараахь зүйл, хэсгийг дор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

1/ 11 дүгээр зүйлийн 2, 3 дахь хэсэг:

"11.2.Боловсролын стандарт нь суралцагчийн зайлшгүй эзэмшсэн байвал зохих боловсролын агуулгын түвшин, түүний үнэлгээ, багшийн мэргэжлийн түвшин, сургалтын орчинд тавигдах үндсэн шаардлагыг тодорхойлно.

11.3.Боловсролын стандартыг боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллага боловсруулан, Стандартчилал, тохирлын үнэлгээний тухай" хуулийн 6.5-д заасны дагуу батлуулж, улсын бүртгэлд бүртгүүлнэ."

2/ 12 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг:

"12.2.Боловсролын байгууллагыг дор дурдсанаар ангилна:

- 12.2.1.ашгийн төлөө бус;
- 12.2.2.ашгийн төлөө."

3/ 24 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 1 дэх заалт:

"24.1.1.аттестатчиллын үнэлгээ болон мэргэжлийн хяналтын байгууллагын дүгнэлтээр боловсролын стандарт зөрчсөн, эсхүл сургалт эрхлэх тусгай зөвшөөрлийн нөхцөл, шаардлагыг удаа дараа хангаагүй болох нь тогтоогдсон."

4/ 27 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг:

"27.2.Боловсролын асуудал эрхэлсэн орон нутгийн байгууллага нь аймаг, нийслэлд боловсролын газар, нийслэлийн дүүрэгт боловсролын хэлтэс байна."

5/ 28 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 8, 12 дахь заалт:

"28.1.8.боловсролын стандарт, норм, нормативыг хэрхэн хэрэгжүүлж байгааг тогтоох зорилгоор их сургууль, дээд сургууль, коллеж, мэргэжлийн сургалт-үйдвэрлэлийн төвийг аттестатчилах, түүнчлэн цэцэрлэг, ерөнхий боловсролын сургуулийг аттестатчилах ажлыг мэргэжлийн удирдлагаар хангах.

28.1.12.төрийн өмчит их сургууль, дээд сургууль, коллеж, мэргэжлийн сургалт-үйдвэрлэлийн төв, улсын хэмжээнд үйлчилгээ үзүүлдэг ерөнхий боловсролын сургуулийн захирлыг сонгон шалгаруулалтын дүнг үндэслэн зомилох, хуульд заасан үндэслэлээр чөлөөлөх,"

* Стандартчилал, тохирлын үнэлгээний тухай хууль – "Төрийн мэдээлэл" эмхтгэлийн 2003 оны 21 дүгээрт нийтлэгдсэн

6/ 31 дүгээр зүйлийн 1 дэх хэсгийн 5 дахь заалт:

"31.1.5.аймаг, нийслэлийн боловсролын газрын сонгон шалгаруулалтын дүнг үндэслэн ерөнхий боловсролын сургуулийн захирал, цэцэрлэгийн эрхлэгчийг томилох, мөн газрын саналыг үндэслэн чөлөөлөх."

7/ 33 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг:

"33.1.Өмчийн бүх хэлбэрийн боловсролын сургалтын байгууллагыг үүсгэн байгуулагч буюу түүний эрх олгосон этгээдийн томилсон захирал, эрхлэгч удирдана."

8/ 35 дугаар зүйлийн 4 дэх хэсгийн 4 дэх заалт:

"35.4.4. сургалтын чанар, хүүхэд төлөвшүүлэх, хамгаалах, хөгжүүлэх ажлын үр дүнд, түвшинг сайжруулах талаар сургууль, цэцэрлэгийн удирдлага болон үүсгэн байгуулагчид санал тавих;"

9/ 39 дүгээр зүйлийн 6, 7 дахь хэсэг:

"39.6.Орой, эчнээ, албан бус хэлбэрээр иргэдэд бага, суурь, бүрэн дүнд боловсрол эзэмшүүлэхэд шаардагдах зардлыг улсын болон орон нутгийн төсвөөс санхүүжүүлнэ."

39.7.Орон нутгийг боловсон хүчнээр хангах, чухал хэрэгцээтэй мэргэжилтэн бэлтгэх, суралцагчийн авьяасыг дэмжих, орлого багатай болон хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд боловсрол эзэмшихэд зориулж сургалтын төлбөрийн зээл, буцалтгүй тусламж олгох бөгөөд тэдгээрийг олгох журмыг Засгийн газар батална."

10/ 40 дүгээр зүйлийн 2, 3 дахь хэсэг:

"40.2.Төрийн өмчит бүх шатны сургуулийн тогтмол зардал, ерөнхий боловсролын сургууль, мэргэжлийн сургалт-үйлдвэрлэлийн төвийн дотуур байрны нийт зардал, цэцэрлэгийн хүүхдийн хоолны зардлын зарим хэсэг, өмчийн хэлбэр харгалзахгүйгээр цэцэрлэг, ерөнхий боловсролын албан болон албан бус сургалтад хамрагдаж байгаа нэг суралцагчид ногдох сургалтын нормативт зардлыг улсын төсвөөс тус тус санхүүжүүлнэ."

40.3.Сургуулийн өмнөх болон бага, дунд, мэргэжлийн боловсрол эзэмшүүлэхэд нэг суралцагчид ногдох хувьсах зардлын дундаж нормативыг Засгийн газар жил бүр шинэчлэн тогтооно."

11/ 42 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг:

"42.3.Цэцэрлэг, сургуулийн барилга байгууламж, сургалтын техник хэрэгсэл, тоног

төхөөрөмж, хоол хүнсний зүйл болон суралцагчийн эрүүл ахуй, ариун цэвэр, аюулгүй байдлын норм, нормативыг холбогдох хууль тогтоомж, боловсролын стандартыг үндэслэн боловсрол, эрүүл мэндийн болон санхүүгийн асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүд хамтран баталж мөрдүүлнэ."

12/ 43 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 4, 5 дахь заалт:

"43.1.4.бүх шатны сургууль, цэцэрлэгт энэ хуулийн 43.1.2-т заасан албан тушаалд 25 ба түүнээс дээш жил ажилласан иргэн өндөр насны тэтгэвэр тогтоолгох бол 12 сарын, үүнээс сум, тосгон, багийн сургууль, цэцэрлэгт 10 ба түүнээс дээш жил ажилласан бол 18 сарын үндсэн цалинтай нь тэнцэх хэмжээний нэг удаагийн мөнгөн тэтгэмжийг ажиллаж байгаа байгууллагаас олгох бөгөөд шаардагдах зардлыг нь тухайн жилийн төсөвт тусгах;"

43.1.5.тухайн нутаг дэвсгэрийн онцлог, төвөөс алслагдсан байдлыг харгалзан багшид нэмэгдэл цалин, урамшил, бусад дэмжлэг үзүүлэх."

13/ 44 дүгээр зүйлийн 2 дахь хэсэг:

"44.2.Багш дараахь үүрэгтэй:

44.2.1.багшийн ёс зүй, нэр төрийг эрхэмлэн сахиж;

44.2.2.боловсролын стандартыг хэрэгжүүлэх;

44.2.3.онолын мэдлэг, заах арга, үр чадвараа дээшлүүлэх;

44.2.4.суралцагчдыг ялгаварлан гадуурхахгүй байх, нэр төрийг нь хүндэтгэн хамгаалах;

44.2.5.суралцагч бүрийн онцлог байдлыг хүлээн зөвшөөрч хүнлэг харьцах, өөрөө өөрийгөө хөгжүүлэх, бие хүн болж төлөвшихөд дэмжлэг үзүүлэх;

44.2.6.суралцагчийн бие даасан байр суурь, үзэл бодолд хүндэтгэлтэй хандах;

44.2.7.суралцагчийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдалд анхаарал тавих."

4 дүгээр зүйл. Боловсролын тухай хуулийн 3.1.1-ийн "11" гэснийг "12", 16.2-ын "үүрэг бүхий эрдэм шинжилгээ, арга зүйн байгууллага мөн" гэснийг "чиг үүргийг хэрэгжүүлнэ", 20.1-ийн "төвд" гэснийг "төв, улсын хэмжээнд үйлчилгээ үзүүлдэг ерөнхий боловсролын сургуульд", мөн хэсгийн "ерөнхий боловсролын сургуульд аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, цэцэрлэгт сум, нийслэлийн дүүргийн Засаг дарга" гэснийг "ерөнхий боловсролын сургууль, цэцэрлэгт аймаг, нийслэлийн боловсролын газрын дүгнэлтийг үндэслэн аймаг, нийслэлийн Засаг дарга", 28.1.13-ын "төвийг мэргэжлийн" гэснийг "газрыг мэргэжлийн

болон арга зүйг", 28.1.15-ын дугаарыг "28.1.21", 29.1.2-ын "харьяаллын" гэснийг "өмчийн", 30.1.12-ын дугаарыг "30.1.14", 34.1-ийн "төвд" гэснийг "төв, улсын хэмжээнд үйлчилгээ үзүүлдэг ерөнхий боловсролын сургуульд", 36.2-ын "түүний шийдвэрээр" гэснийг "үүсгэн байгуулагчийн шийдвэрээр болон түүний эрх шилжүүлснээр", 42.5-ын "байгууламжийг" гэснийг "байгууламж, эдлэлбэр газрыг", 43.1.6-гийн дугаарыг "43.1.8", 43.2.7-гийн "бие эрхтний согогтой, оюуны хомсдолтой" гэснийг "хөгжлийн бэрхшээлтэй", 43.2.9-ийн дугаарыг "43.2.11", 48.2.1-ийн "20000-30000" гэснийг "30000-50000", "40000" гэснийг "50000", "100000-200000"

гэснийг "200000-250000", 48.2.2-ын "50000-75000" гэснийг "75000-100000", 48.2.3-ын "10000-30000" гэснийг "30000-50000", 48.2.4-ийн "40000" гэснийг "50000", "100000" гэснийг "200000" гэж тус тус өөрчилсүгэй.

5 дугаар зүйл. Боловсролын тухай хуулийн 30.1.1, 30.1.7-30.1.10, 31.1.3, 31.1.6, 31.1.8, 31.1.10, 31.1.11, 35.4.7, 35.5, 35.6, 44.1.8-ыг тус тус хүчингүй болсонд тооцсугай.

**МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА Ц.НЯМДОРЖ**

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2006 оны 12 дугаар сарын 8-ны өдөр

Улаанбаатар хот

БАГА, ДУНД БОЛОВСРОЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Бага, дунд боловсролын тухай хуулийн 12.5-ын "завсардсан" гэсний дараа "эсхүл сургуульд сурч байгаагүй", "эцнээ" гэсний дараа "бусад" гэж тус тус нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл. Бага, дунд боловсролын тухай хуулийн дараахь зүйл, хэсгийг дор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

1/ 8 дугаар зүйл:

"8 дугаар зүйл. Бага, дунд боловсролын сурах бичиг

8.1.Бага, дунд боловсролын сурах бичиг нь боловсролын стандарт, эрүүл ахуйн шаардлагад нийцсэн байна.

8.2.Энэ хуулийн 8.1-д заасан стандарт, шаардлагад нийцсэн сурах бичгийг зохиох, хэвлүүлэх, түгээх ажлыг боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүний баталсан журмын дагуу зохион байгуулна."

2/ 9 дүгээр зүйл:

"9 дүгээр зүйл. Бага, дунд боловсролын стандартын хэрэгжилт

9.1.Суралцагчийн мэдлэг, чадвар, төлөвшил, сурлагын ахиц, өөрчлөлтийг сургалтын явцад болон анги дэвших, сургууль төгсөхөд нь шалган үнэлж боловсролын стандартын хэрэгжилтийг дүгэнэ.

9.2.Боловсролын стандартын хэрэгжилтийг багшийн үнэлгээ, сургуулийн шалгалтын болон хөндлөнгийн үнэлгээний байгууллагын дүнгээр тодорхойлно.

9.3.Боловсролын стандартын хэрэгжилтийг дүгнэх журмыг боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална.

9.4.Бүрэн дунд, мэргэжлийн боловсрол эзэмшин төгсөгчид гэрчилгээ, үнэмлэх олгоно."

3/ 13 дугаар зүйлийн 3, 4 дэх хэсэг:

"13.3.Ерөнхий боловсролын бусад сургууль нь хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд бага, суурь, бүрэн дунд боловсрол эзэмшүүлэх нөхцөлийг бүрдүүлэх үүрэгтэй.

13.4.Ерөнхий боловсролын тусгай сургууль нь ерөнхий боловсролын бусад сургууль, багш, иргэн, гэр бүл, олон нийтэд мэргэжил, арга зүйн туслалцаа үзүүлнэ."

4/ 17 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсэг:

"17.2.Ерөнхий боловсролын сургуулийн суралцагч эрмэлзэл, үлгэрчилсэн дүрэмтэй байх бөгөөд тэдгээрийг боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална."

3 дугаар зүйл. Бага, дунд боловсролын тухай хуулийн 3.1-ийн "дадал эзэмшүүлж, хүмүүжүүлэхэд чиглэнэ:" гэснийг "олгож, төлөвшүүлэхэд чиглэгдэнэ", 7.2-ын "5" гэснийг "6", "11" гэснийг "12", 11.2-ын "сургалтын" гэснийг "боловсролын", "боловсролын агуулгыг" гэснийг "боловсрол", 12.1-ийн "улсын" гэснийг "боловсролын", 12.4-ийн "7" гэснийг "6", 12.5-ын "мэргэжил эзэмшүүлэх сурталт явуулж болно" гэснийг "болон энэ хуулийн 4.1.1, 4.1.2-т заасан мэдлэгийг эзэмшүүлж болно", 13.1-ийн "тусгай хэрэгцээт боловсрол эзэмших хүүхдэд

хөнгөрүүлсэн хөтөлбөр, арга хэлбэрээр" гэснийг "хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд сэргээн засах үйлчилгээ үзүүлж", 13.5-ын "Төв" гэснийг "Тусгай", "ажиллана" гэснийг "ажиллаж болно.", 15.3-ын "сургуулийн" гэснийг "сургууль, мэргэжлийн сургалт-үйлдвэрлэлийн төвийн", "боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагатай зөвшилцсөний дагуу аймаг, нийслэлийн Засаг дарга, мэргэжлийн сургалт-үйлдвэрлэлийн төвийнхнийг" гэснийг "аймаг, нийслэлийн Засаг даргын саналыг харгалзан", 19.2-ын "Цэцэрлэг" гэснийг "Төрийн бус өмчийн цэцэрлэг" гэж тус тус өөрчилсүгэй.

4 дүгээр зүйл. Бага, дунд боловсролын тухай хуулийн 10.1-ийн "эрдэм шинжилгээ," гэснийг, 12.4, 13.1-ийн хоёр дахь өгүүлбэрийг, 15.2-ын "болон улсын шалгалт авах" гэснийг тус тус хассугай.

5 дугаар зүйл. Бага, дунд боловсролын тухай хуулийн 11.5, 12.7, 14.10 дахь хэсгийг тус тус хүчингүй болсонд тооцсугай.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА Ц.НЯМДОРЖ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2006 оны 12 дугаар сарын 8-ны өдөр

Улаанбаатар хот

ДЭЭД БОЛОВСРОЛЫН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Дээд боловсролын тухай хуулийн 5, 6, 8 дугаар зүйлд дор дурдсан агуулгатай хэсэг тус тус нэмсүгэй:

1/ 5 дугаар зүйлийн 9 дэх хэсэг:

"5.9.Төрийн өмчит их сургууль, дээд сургууль, коллежийн харьяа сургууль байгуулах журмыг Засгийн газар батална."

2/ 6 дугаар зүйлийн 7 дахь хэсэг:

"6.7.Төрийн бус өмчийн дээд боловсролын сургалтын байгууллагын салбар байгуулах асуудлыг боловсролын асуудал эрхэлсэн төрийн захиргааны төв байгууллагын зөвшөөрснөөр үүсгэн байгуулагч нь шийдвэрлэнэ."

3/ 8 дугаар зүйлийн 10 дахь хэсэг:

"8.10.Дээд боловсролын сургалт эрхлэх нийтлэг журам, энэ хуулийн 8.4-т заасан сургалтын төлөвлөгөө, хичээлийн хөтөлбөр боловсруулах, батлах, тэдгээрт өөрчлөлт оруулах журмыг боловсролын асуудал эрхэлсэн Засгийн газрын гишүүн батална."

2 дугаар зүйл. Дээд боловсролын тухай хуулийн 18.1.5-ын "аж ахуйн нэгж" гэсний өмнө "холбогдох төрийн захиргааны төв байгууллагаас баталсан журмын дагуу тогтоосон", 18.3-ын "хөрөнгийг" гэсний дараа "байгууллагын санхүүгийн" гэж тус тус нэмсүгэй.

3 дугаар зүйл. Дээд боловсролын тухай хуулийн 4 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэг, 6 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг, 7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийг дор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай:

1/ 4 дүгээр зүйлийн 3 дахь хэсэг:

"4.3.Дээд сургууль нь шинжлэх ухааны тодорхой чиглэлээр судалгаа, шинжилгээний ажил

явуулж дипломын болон бакалаврын сургалт эрхлэх эрх бүхий сургалт-эрдэм шинжилгээний байгууллага мөн. Дээд сургууль нь магистрын сургалт эрхэлж болно."

2/ 6 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсэг:

"6.3.Төрийн өмчит их сургууль, дээд сургууль, коллежийг байгуулах, өөрчлөх, татан буулах асуудлыг Засгийн газар шийдвэрлэнэ."

2/ 7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсэг:

"7.1.Их сургууль, дээд сургууль, коллежид бүрэн дунд буюу түүнээс дээш боловсролтой иргэнийг түүний мэдлэг, чадвар, төлөвшлийн үнэлгээ, сурах чадварыг харгалзан элсүүлэх бөгөөд элсэлт нь сонголт хийх боломжтой, шалгаруулалт нь нээлттэй, хүртээмжтэй, үнэлгээний зохистой арга хэлбэр бүхий байна."

4 дүгээр зүйл. Дээд боловсролын тухай хуулийн 5.8-ын "бүрэлдэхүүний" гэснийг "зохион байгуулалтын бүтцийн үндсэн болон бусад", 11.3-ын "байгууллагын" гэснийг "этгээдийн", 20.1.1, 20.1.2-ын "30000" гэснийг "50000" гэж тус тус өөрчилсүгэй.

5 дугаар зүйл. Дээд боловсролын тухай хуулийн 7.2-ын "Мэргэжилтний хэрэгцээ, захиалга.", 7.3-ын "үлгэрчилсэн", 11.5-ын "нь харьяаллын сургууль, тэнхим, лаборатори, эрдэм шинжилгээний нэгжийн саналыг үндэслэн" гэснийг тус тус хассугай.

6 дугаар зүйл. Дээд боловсролын тухай хуулийн 6.2, 12.1.8 дахь заалтыг тус тус хүчингүй болсонд тооцсугай.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА Ц.НЯМДОРЖ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2006 оны 12 дугаар сарын 8-ны өдөр

Улаанбаатар хот

ГАЗРЫН ТӨЛБӨРИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Газрын төлбөрийн тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 5 дахь заалтыг дор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай: "8.1.5 өмчийн хэлбэр харгалзахгүйгээр улсын бүртгэлтэй асрамжийн болон бүх шатны боловсролын байгууллагыг эзэмшиж, ашиглаж буй газрынх нь."

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА Ц.НЯМДОРЖ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2006 оны 12 дугаар сарын 8-ны өдөр

Улаанбаатар хот

ХУУЛИЙН ЭТГЭЭДИЙН УЛСЫН БҮРТГЭЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Хуулийн этгээдийн улсын бүртгэлийн тухай хуулийн 7 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийн 4 дэх заалтыг дор дурдсанаар өөрчлөн найруулсугай: "7.1.4 соёл, боловсрол, сургалтын байгууллагыг үйл ажиллагаа эрхлэх тусгай зөвшөөрөл олгосон байгууллага нь."

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА Ц.НЯМДОРЖ

МОНГОЛ УЛСЫН ХУУЛЬ

2006 оны 12 дугаар сарын 8-ны өдөр

Улаанбаатар хот

АЖ АХУЙН ҮЙЛ АЖИЛЛАГААНЫ ТУСГАЙ ЗӨВШӨӨРЛИЙН ТУХАЙ ХУУЛЬД НЭМЭЛТ, ӨӨРЧЛӨЛТ ОРУУЛАХ ТУХАЙ

1 дүгээр зүйл. Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 2 дахь хэсгийн 4 дэх заалтын "ерөнхий боловсролын сургууль" гэсний дараа "цэцэрлэг" гэж нэмсүгэй.

2 дугаар зүйл. Аж ахуйн үйл ажиллагааны тусгай зөвшөөрлийн тухай хуулийн 16 дугаар зүйлийн 3 дахь хэсгийн 3 дахь заалтыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА Ц.НЯМДОРЖ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2006 оны 12 дугаар сарын 8-ны өдөр

Дугаар 89

Улаанбаатар хот

Хууль батлагдсантай холбогдуулан авах зарим арга хэмжээний тухай

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 36 дугаар зүйлийн 1 дэх хэсгийг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Боловсролын тухай хуулийн 3.1.1 дэх заалт, Бага, дунд боловсролын тухай хуулийн 7.2 дахь хэсгийн биелэлтийг хангах зорилгоор дараахь арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэхийг Монгол Улсын Засгийн газар /М.Энхболд/-т даалгасугай:

1/ одоо мөрдөж байгаа боловсролын стандарт, 11 жилийн сургалтын төлөвлөгөө, хөтөлбөрийн дагуу 2008-2009 оны хичээлийн жил хүртэл бага, суурь, бүрэн дунд боловсрол олгох;

2/ 12 жилийн сургалттай ерөнхий боловсролын сургуульд мөрдөх боловсролын стандарт, сургалтын төлөвлөгөө, хөтөлбөрийг 2007-2008 оны хичээлийн жилд багтаан боловсруулж, батлан хэрэгжүүлж эхлэх;

3/ ерөнхий боловсролын сургуулиудыг 12 жилийн тогтолцоонд шилжүүлэх бэлтгэлийг хангах.

2. Энэ тогтоолын биелэлтэд хяналт тавьж ажиллахыг Улсын Их Хурлын Нийгмийн бодлого, боловсрол, соёл, шинжлэх ухааны байнгын хороо /Т.Ганди/-нд даалгасугай.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА Ц.НЯМДОРЖ

МОНГОЛ УЛСЫН ИХ ХУРЛЫН ТОГТООЛ

2006 оны 12 дугаар сарын 22-ны өдөр

Дугаар 95

Улаанбаатар хот

Төрийн ордон цогцолбор байгуулах тухай

Монгол Улсын Их Хурлын тухай хуулийн 38.3, 43.1 дэх хэсэг, Улсын Их Хурлын 2002 оны 22 дугаар тогтоолоор баталсан Улсын Их Хурлын Стратеги төлөвлөгөөний 1.13 дахь заалтыг үндэслэн Монгол Улсын Их Хурлаас ТОГТООХ нь:

1. Улсын Их Хурлын үйл ажиллагааг иргэд олон нийтэд илүү нээлттэй болгох, парламентат ёсыг бэхжүүлэх зорилтыг хэрэгжүүлэх ажлын хүрээнд Төрийн ордон цогцолборыг байгуулахаар тогтоосугай.

2. Энэ тогтоол гарсантай холбогдуулан дараахь арга хэмжээ авч хэрэгжүүлэхийг Монгол Улсын Засгийн газар /М.Энхболд/-т даалгасугай.

1/Төрийн ордон цогцолборын байршлыг Улсын Их Хурлын Төрийн байгуулалтын байнгын хороотой зөвшилцөн шийдвэрлэх;

2/Цогцолбор байгуулах ажилд шаардагдах тоног төхөөрөмж, материалыг гаалийн

болон нэмэгдсэн өртгийн албан татвараас чөлөөлөх талаар холбогдох хуулийн төсөл боловсруулан Улсын Их Хуралд өргөн мэдүүлэх;

3/Цогцолборын барилгын ажилд Монголын талаас шаардагдах хөрөнгийн асуудлыг шийдвэрлэх;

4/Цогцолборын зураг төслийг боловсруулан, гүйцэтгэчийг сонгож, барилгын ажлыг үе шаттайгаар гүйцэтгэж ашиглалтад оруулах арга хэмжээ авах.

3.Цогцолбор байгуулах ажлыг шаардлагатай чиглэл, зөвлөмжөөр хангаж, энэ тогтоолын хэрэгжилтэд хяналт тавьж ажиллахыг Улсын Их Хурлын Төрийн байгуулалтын байнгын хороо /Д.Дондог/, Тамгын газар /Н.Лувсанжав/-т тус тус даалгасугай.

МОНГОЛ УЛСЫН
ИХ ХУРЛЫН ДАРГА

Ц.НЯМДОРЖ

МОНГОЛ УЛСЫН ЗАСГИЙН ГАЗРЫН ТОГТООЛ

2006 оны 11 дүгээр сарын 21-ний өдөр

Дугаар 283

Улаанбаатар хот

Хөтөлбөр батлах тухай

Монгол Улсын Засгийн газраас ТОГТООХ нь:

1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг дэмжих үндэсний хөтөлбөрийг 1 дүгээр, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн оролцоог дэмжих дэд хөтөлбөрийг 2 дугаар хавсралт ёсоор тус тус баталсугай.

2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг дэмжих үндэсний хөтөлбөр, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн оролцоог дэмжих дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагааны төлөвлөгөөг баталж түүнд шаардагдах зардлыг Монгол Улсын эдийн засаг, нийгмийг хөгжүүлэх үндсэн чиглэл, төвлөрсөн болон орон нутгийн төсөвт тусган хэрэгжүүлэх арга хэмжээ авахыг Монгол Улсын Шадар сайд М.Энхсайхан, Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн сайд Л.Одончимэд, Сангийн сайд Н.Баярсайхан, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нарт үүрэг болгосугай.

3. Үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлыг зохион байгуулж, явцын тайланг жил бүрийн I улиралд багтаан Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн яаманд ирүүлж байхыг холбогдох сайд, аймаг, нийслэлийн Засаг дарга нарт, хөтөлбөрийн хэрэгжилтийн явцын нэгдсэн дүнг жил бүрийн II улиралд багтаан Засгийн газарт танилцуулж байхыг Нийгмийн хамгаалал, хөдөлмөрийн сайд Л.Одончимэдэд үүрэг болгосугай.

4. Энэ тогтоол гарсантай холбогдуулан "Хөтөлбөр батлах тухай" Засгийн газрын 1998 оны 11 дүгээр сарын 4-ний өдрийн 202 дугаар тогтоолыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

МОНГОЛ УЛСЫН
ЕРӨНХИЙ САЙД

М.ЭНХБОЛД

НИЙГМИЙН ХАМГААЛАЛ,
ХӨДӨЛМӨРИЙН САЙД Л.ОДОНЧИМЭД

Засгийн газрын 2006 оны 283 дугаар
тогтоолын 1 дүгээр хавсралт

ХОГЖЛИЙН БЭРХШЭЭЛТЭЙ ИРГЭДИЙГ ДЭМЖИХ ҮНДЭСНИЙ ХӨТӨЛБӨР

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд өөрсдийн нөөц бололцоогоо хөгжүүлэн амьдралын чанараа дээшлүүлэх, тэдэнд тэгш боломж олгох, нийгмийн ээлтэй орчныг бүрдүүлэхэд дэлхий нийт онцгой анхаарч байна.

НҮБ-аас 1993-2002 оныг Ази, Номхон далайн бүсийн хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг дэмжих 10 жил болгон зарлаж энэ ажлын хүрээнд Монгол Улсын Засгийн газар 1998 оноос Тахир дутуу иргэдийн аж байдлыг сайжруулах үндэсний хөтөлбөрийг хэрэгжүүлж ирсэн.

Тахир дутуу иргэдийн аж байдлыг сайжруулах үндэсний хөтөлбөр /1998-2003/-ийг хэрэгжүүлэх хугацаанд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн нийгмийн амьдралд оролцох оролцоо дээшилж тэдний эрхийг хангах талаар нийгмийн сэтгэл зүйд эерэг хандлага бүрэлдсэн гэж Засгийн газар дүгнэсэн.

2003-2012 онд Ази, Номхон далайн бүсийн хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг дэмжих хоёр дахь 10 жилийн ажлын хүрээнд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн бүрэн оролцоог хангасан, ая тухтай, хүний эрхэд тулгуурласан нийгмийг цогцлон бүрдүүлэх талаархи үйл ажиллагааны "Бивакогийн мянганы хөтөлбөр"-ийг НҮБ-ын Ази, Номхон далайн бүсийн эдийн засаг, нийгмийн комиссоос баталсан.

"Бивакогийн мянганы хөтөлбөр"-ийг хэрэгжүүлэхийн тулд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн тэгш боломжийг хангах, эрхийг нь хүндэтгэх, боломж, чадавхийг нь нэмэгдүүлэх, тэднийг хөгжүүлэхэд чиглэсэн хууль тогтоомж, үндэсний хөтөлбөр, төлөвлөгөөг боловсруулан хэрэгжүүлэхийг НҮБ-аас бүсийн улс орнуудын Засгийн газарт зөвлөсөн билээ.

Монгол Улс 2005 оны байдлаар 2562.4 мянган хүн амтай байгаагийн 2.8 хувь буюу 69263 нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй нийт иргэдийн 55.2 хувийг эрэгтэйчүүд, 44.8 хувийг эмэгтэйчүүд эзэлж байна. Тэдний 35.5 хувь нь төрөлхийн, 64.5 хувь нь олдмол шалтгааны улмаас хөгжлийн бэрхшээлтэй болсон иргэд байна.

2004 оны байдлаар хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн дунгаж 26.4 хувь хөдөлмөр эрхэлж байгаа

нь тэдний амьжиргааны түвшинд сөргөөр нөлөөлж байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд халамжийн үйлчилгээнд хамрагдах сонирхол, бэлэнчлэх сэтгэлгээ их байгаагаас тэдэнд өөрсдийн нөөц бололцоогоо дайчлан хөгжүүлж амьдрах идэвх, чармайлт хангалтгүй байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний хязгаарлагдмал чадавхи боломжийг ойлгож хүндэтгэх, онцлог хэрэгцээнд нь тулгуурласан үйлчилгээг сайжруулах замаар тэднийг дэмжин хөгжүүлэх, үүнд нийгмийн сэтгэл зүйг төлөвшүүлэх шаардлагатай байна.

Энэхүү хөтөлбөр нь хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд ээлтэй орчинг бүрдүүлэх замаар нийгмийн амьдралд идэвхтэй оролцох оролцоог нь нэмэгдүүлэхэд чиглэгдэж байгаагаараа нийгмийн хамгаалал, аж байдалд нь түлхүү анхаарсан өмнөх хөтөлбөрөөс ялгаатай юм.

Хөтөлбөрийг НҮБ-аас баталсан Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд адил тэгш боломж олгох тухай үлгэрчилсэн журам, Олон Улсын Хөдөлмөрийн Байгууллагын 159 дүгээр тогтоолоор батлагдсан Тахир дутуу иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлт, нөхөн сэргээлтийн талаархи конвенц, Бивакогийн мянганы хөтөлбөрийн үзэл санаанд нийцүүлэн боловсруулсан болно.

Хоёр. Хөтөлбөрийн зорилго

Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн ая тухтай амьдрах, хөгжих боломжийг нэмэгдүүлэх, эрхийг нь хүндэтгэсэн нийгмийн орчинг бүрдүүлэхэд төр, иргэний нийгэм болон хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг оролцуулахад чиглэгдэнэ.

Гурав. Хөтөлбөрийн зарчим

- Тэгш байдлын зарчим
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг жирийн иргэдийн нэгэн адилаар нийгмийн амьдралд эрх тэгш оролцуулах боломжийг тусгасан байна.
- Боломж олгох зарчим
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд өөрсдийгөө хөгжүүлэх боломжийг олгосон байна.
- Дэмжлэг үзүүлэх зарчим
Нийгмийн зүгээс хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг дэмжих ээлтэй орчинг бүрдүүлэхэд чиглэгдсэн байна.

- Бодлогыг уялдуулах зарчим
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг дэмжих төрийн бодлогыг эдийн засаг, нийгмийн хөгжлийн чиг хандлага, салбарын хөгжлийн бодлоготой уялдуулсан байна.

- Хүртээмжтэй байх зарчим
Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг нийгмийн хөгжлийн аливаа үйл явцад бүрэн хамруулж, түүний үр шимийг хүртэх нөхцөлийг бүрдүүлсэн байна.

Дөрөв. Хотолборийн хугацаа, санхүүжилт

Хотолборийг 2 үе шаттайгаар хэрэгжүүлнэ:

Нэгдүгээр үе шат 2006-2008 он,
Хоёрдугаар үе шат 2009-2012 он.

Хотолборийн санхүүжилтийг дараахь эх үүсвэрээс бүрдүүлнэ:

1) улсын болон орон нутгийн төсвөөс хуваарилсан хөрөнгө;

2) хандивлагч орон, олон улсын байгууллагын тусламж, хандив, зээл;

3) төрийн болон төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгж, иргэдийн тусламж, хандив;

4) гадаад, дотоодын хөрөнгө оруулалт;

5) бусад эх үүсвэр.

Тав. Хотолборийн зорилт

1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн улс орны хөгжилд оруулах хувь нэмрийг үнэлж төрийн болон төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгж, байгууллага, хамт олон, гэр бүл, иргэдийн санал санаачилгыг дэмжих замаар нийгэмд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн талаархи эерэг хандлагыг төлөвшүүлэх.

2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд ээлтэй дэд бүтцийг сайжруулан мэдээлэл харилцааны технологийг хөгжүүлэх.

3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээг өргөжүүлэх.

4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн сурч боловсрох, мэдээллээр хангагдах орчинг сайжруулах.

5. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн чадавхийг нэмэгдүүлэх замаар тэдний нийгмийн хамгааллыг сайжруулах.

6. Хөгжлийн бэрхшээлтэй болохоос урьдчилан сэргийлэх үйл ажиллагааг нэмэгдүүлж, тэдний бие бялдар, мэдрэхүй, сэтгэц, оюун санаа, эрүүл мэндийн сэргээн засалтын үйлчилгээг сайжруулах.

Зургаа. Хотолборийн үйл ажиллагааны үндсэн чиглэл

Зорилт 1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн улс орны хөгжилд оруулах хувь нэмрийг үнэлж төрийн болон төрийн бус байгууллага, аж ахуйн нэгж, байгууллага, хамт олон, гэр бүл, иргэдийн санал санаачилгыг дэмжих замаар нийгэмд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн талаархи эерэг хандлагыг төлөвшүүлэх.

Үр дүн 1.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн улс орны хөгжилд оруулах хувь нэмрийг үнэлж, тэдэнд хандах нийгмийн эерэг орчин бүрдсэн байна.

Үйл ажиллагаа

1.1.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнтэй зохистой харьцах, түүнчлэн тэднийг ялгаварлах, хүчирхийлэх аливаа хэлбэрийг устгахад чиглэсэн сурталчилгааны ажил хийх, нийгмийн ажилтан болон сургалтын байгууллагын ажилтныг үе шаттайгаар энэ чиглэлийн сургалтад хамруулах;

1.1.2. Бодлого боловсруулагч, шийдвэр гаргагчдад хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн онцлог байдлын талаар мэдлэг олгох чиглэлээр сурталчилгаа хийх;

1.1.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн талаар авах гэж буй арга хэмжээний тухай хэлэлцүүлгийг нийгмийн бүх түвшинд өрнүүлэх;

1.1.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд тулгамдаж байгаа шийдвэрлэвэл зохих асуудал, эрхийн талаар судалгаа хийх;

1.1.5. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдтэй зүй бусаар харьцах, үл хайхрах, тоомсорлохгүй байх, гадуррэх явдлыг таслан зогсооход чиглэсэн сурталчилгаа хийх.

Үр дүн 1.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний үүсгэл санаачилгын байгууллагын чадавхийг бэхжүүлэх замаар тэдний нийгмийн амьдралд оролцох оролцоо нэмэгдсэн байна.

Үйл ажиллагаа

1.2.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн үүсгэн санаачилсан төрийн бус байгууллагын чадавхийг бэхжүүлэхэд төрөөс арга зүй, мэдээллээр дэмжлэг үзүүлэх;

1.2.2. Төрийн болон төрийн бус байгууллагын хамтын ажиллагааг сайжруулах, хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн талаар баримтлах бодлогын баримт бичиг боловсруулах, түүнийг хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаанд иргэний нийгэм хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн оролцоог хангах;

1.2.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнийг хөгжүүлэх, тэдний нийгмийн хамгааллыг сайжруулах чиглэлээр олон улсын болон бүсийн байгууллагатай хамтран ажиллах;

1.2.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн талаар Засгийн газраас хэрэгжүүлэх зарим арга хэмжээг гэрээний үндсэн дээр гүйцэтгүүлэх асуудлыг судлан хэрэгжүүлэх;

1.2.5. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэний эрх ашгийг хамгаалах, хөгжүүлэх чиглэлээр зохион байгуулагдах олон улсын болон бүсийн уралдаан тэмцээн, хурал зөвлөлгөөнд тэдгээрийг төлөөлөн оролцох иргэний нийгмийн байгууллагад дэмжлэг үзүүлэх.

Зорилт 2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд ээлтэй дэд бүтцийг сайжруулан, мэдээлэл харилцааны технологийг хөгжүүлэх.

Үр дүн 2.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн чөлөөтэй саадгүй зорчих боломжийг бүрдүүлсэн барилга байгууламж, зам талбайг томоохон хотуудад бий болгоно.

Үйл ажиллагаа

2.1.1. Нийтээр цуглардаг гудамж, талбайд хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд саадгүй зорчиход зориулсан зам, замын тэмдэг, дуут дохиог бий болгох;

2.1.2. Шинээр баригдаж байгаа барилга байгууламж болон эмнэлэг, үзвэр, үйлчилгээ, худалдаа, олон нийтийн байгууламжид хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд чөлөөтэй зорчих нөхцөлийг бүрдүүлсэн дэд бүтцийг бий болгох;

2.1.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд олноор сурдаг сургуулийн барилгыг тусгай тоноглолоор хангах;

2.1.4. Сэргээн засалтын чиглэлээр ажилладаг төрийн үйлчилгээний байгууллагад хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд чөлөөтэй саадгүй зорчих дэд бүтцийг жишиг байдлаар бий болгох.

Үр дүн 2.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн мэдээлэл хүртэх боломж сайжирч, мэдээлэл, харилцаа холбооны тоног төхөөрөмжийн хангамжийг нэмэгдүүлнэ.

Үйл ажиллагаа

2.2.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн мэдээлэл хүртэх боломжийг сайжруулах, ном, сонин, сэтгүүл, интернетийн хэрэглээг нэмэгдүүлэх;

2.2.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд зориулсан мэдээлэл, харилцаа холбооны тусгай техник, компьютерийн хангамжийг нэмэгдүүлэх;

2.2.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд зориулсан компьютерийн программ хангамжийн нийлүүлэлт, хэрэглээг сайжруулах;

2.2.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэнд зориулсан телевизийн нэвтрүүлэг бэлтгэх, кино бүтээх, сурталчилгааны үйл ажиллагааг өргөжүүлэх асуудлыг судлан хэрэгжүүлэх.

Зорилт 3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээг өргөжүүлэх.

Үр дүн 3.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг хөдөлмөрийн зах зээлд эрэлт хэрэгцээтэй мэргэжил эзэмших, ур чадвараа дээшлүүлэхэд чиглэсэн мэргэжлийн сургалтын чанар, хүртээмж сайжирсан байна.

Үйл ажиллагаа

3.1.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүний хэрэгцээ шаардлагад үндэслэн тэднийг мэргэжлийн сургалтад хамруулах, шинээр мэргэших, хос мэргэжил эзэмших сургалтыг зохион байгуулах;

3.1.2. Онцлог хэрэгцээ шаардлагад нийцсэн тоног төхөөрөмж бүхий сургалтын төвийг бүсийн төвийг түшиглэн байгуулах;

3.1.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг ажлын байран дээр сургах сургалтыг ажил олгогчдын дэмжлэгтэйгээр зохион байгуулах;

3.1.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн дунд бизнес эрхлэх, удирдах ур чадвар эзэмшүүлэхэд чиглэсэн сургалт явуулах, уг чиглэлээр зөвлөгөө өгөх үйлчилгээг хөгжүүлэх;

3.1.5. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг бизнес инкубаторт хамрагдах боломжийг өргөжүүлэх;

3.1.6. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн авьяаас, ур чадварыг нээн илрүүлэх, нийгэмшүүлэхэд чиглэсэн богино хугацааны сургалт, семинар зохион байгуулж байх.

Үр дүн 3.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлт нэмэгдэж, тэдний хөдөлмөр эрхлэх таатай нөхцөл бий болсон байна.

Үйл ажиллагаа

3.2.1. Өмчийн бүх хэлбэрийн байгууллага, аж ахуйн нэгжид хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг хуульд заасан хувь хэмжээгээр ажиллуулах асуудлыг хамтын хэлэлцээр, байгууллагын дотоод журамд тусгах, хэрэгжилтэд хяналт тавих;

3.2.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд зориулсан үйлдвэрлэл, тусгай ажлын байр бий болгоход дэмжлэг үзүүлэх эрх зүйн орчинг боловсронгуй болгох;

3.2.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдэд зориулж ажлын байр гаргасан, үйлдвэрлэл зохион байгуулалтад өөрчлөлт хийж, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүн ажиллах боломжийг бүрдүүлсэн, ажлын байран дээрх сургалт, ганцаарчилсан тусламж, орчуулагчийн үйлчилгээ үзүүлсэн зэрэг ажлын байранд таатай уур амьсгал бүрдүүлэн ажиллаж байгаа ажил олгогчийг дэмжих;

3.2.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хөдөлмөр эрхлэлтийг нэмэгдүүлэх үйл ажиллагаанд хөдөлмөр, нийгмийн зөвшилцлийн гурван талт байгууллагын оролцоог нэмэгдүүлэх;

3.2.5. Богиносгосон цагаар болон гэрээр ажиллах боломжийг бүрдүүлж цалин хөлс, ажлын цагийн уян хатан зохицуулалтыг бий болгох талаар хөдөлмөрийн хууль тогтоомжид тусгах.

Үр дүн 3.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг хувиараа хөдөлмөр эрхэлж орлогоо нэмэгдүүлэхэд нь дэмжлэг үзүүлэх орчинг бүрдүүлнэ.

Үйл ажиллагаа

3.3.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн үйлдвэрлэсэн бүтээгдэхүүнийг борлуулахад дэмжлэг үзүүлэх үзэсгэлэн, яармаг худалдаа зохион байгуулах санал санаачилгыг дэмжих;

3.3.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийг хувиараа хөдөлмөр эрхлэхэд дэмжлэг үзүүлэх үйлчилгээг өргөжүүлэх;

3.3.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэд сайн дураараа нэгдэн орлогоо нэмэгдүүлэх санал санаачилгыг дэмжиж эзэл олгох, зөвлөгөө үзүүлэх үйлчилгээг бий болгох асуудлыг судлан хэрэгжүүлэх.

Зорилт 4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн сурч боловсрох, мэдээллээр хангагдах орчинг сайжруулах.

Үр дүн 4.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн хэрэгцээнд тулгуурласан боловсролын тогтолцоо бүрдсэн байна.

Үйл ажиллагаа

4.1.1. Хөнгөн хэлбэрийн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг ердийн сургуульд сурч хөгжих нөхцөл боломжоор хангах замаар тэдний боловсролын түвшинг нэмэгдүүлэх;

4.1.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдэд зориулсан тусгай анги бүлэгт багшлах согог зүйч, хэл засалч багш бэлтгэх, тэдгээрийг урамшуулах тогтолцоог шинэчлэх;

4.1.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн онцлог хэрэгцээнд нийцүүлэн анги, танхим, бүлэг, дотуур байрыг тусгай тоног төхөөрөмж, хүүхдийн бие бялдрын болон сэтгэцийн хөгжлийг идэвхжүүлэх тоглоом, хэрэгслээр хангах;

4.1.4. Хөгжлийн бэрхшээлийн хүнд хэлбэр /оюун ухааны болон бие эрхтэн/-ийн согогтой хүүхдийг тусгай цэцэрлэг, анги, бүлэгт хамруулан тэдний согогийг засах, сэргээхэд чиглэгдсэн сургалтын хөтөлбөрийг боловсруулж хэрэгжүүлэх;

4.1.5. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн онцлог хэрэгцээнд нийцсэн сурах бичиг, ном, сургалтын хэрэгслэгдэхүүний хангамж, хүрэлцээг нэмэгдүүлэх;

4.1.6. Тусгай анги, бүлэгт хамрагдаж байгаа хүүхдийн тасралтгүй суралцах боломжийг бүрдүүлэх зорилгоор тусгай тоног төхөөрөмж бүхий тээврийн хэрэгсэлтэй болгох асуудлыг судлан шийдвэрлэх;

4.1.7. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдүүдийн боловсролын хэрэгцээг тодорхойлох болон амьдралын нөхцөл байдлыг үнэлэх судалгаа хийх, албан сургалтад хамрагдаж байгаа хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн сурлагын амжилт, хөгжлийн үнэлгээг тогтмол хийж байх;

4.1.8. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэн тэтгэлэгт болон хөнгөлөлттэй нөхцөлөөр сурах, сурах бичгээр үнэ төлбөргүй хангагдах зэргээр тасралтгүй суралцах нөхцөлийг бүрдүүлэх.

Үр дүн 4.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн талаархи статистик мэдээ, мэдээлэл, судалгаа сайжирч, тэдний мэдээллийн хүртээмж нэмэгдсэн байна.

Үйл ажиллагаа

4.2.1. Нас, хүйс, амьжиргааны түвшин болон хөдөлмөрийн чадвар алдалтын төрөл, хэлбэр зэргээр ангилсан хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн талаархи мэдээллийг цуглуулах;

бэрхшээлтэй хүүхэд зайлшгүй шаардлагатай эм, тариог удаан хугацаагаар хэрэглэж чадалгүй өвчин нь хүндрэх явдал ажиглагдаж байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн 50 гаруй хувь нь бага насандаа сургуульд суралцдаг боловч анги дэвших тутам энэ үзүүлэлт 14 хувь болтлоо буурч байгаа нь тэднийг суралцахад шаардлагатай нийгэм-сэтгэл зүйн тааламжтай орчин сургалтын байгууллагад бүрдэж чадаагүй байгаатай холбоотой юм. Орон нутагт хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд суурь боловсрол эзэмших боломж хязгаарлагдмал хэвээр байна.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн 66.4 хувь нь орлогын эх үүсвэргүй буюу ам бүлийн нэг гишүүнд ногдох орлогын хэмжээ нь амьжиргааны баталгаажих доод түвшингээс бага байгаа өрхөд амьдардаг.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн хэдэн хувь нь нийгмийн халамж, үйлчилгээнд хамрагддаг, энэхүү хэмжээ нь хэрхэн өөрчлөгдөж байгааг улсын хэмжээнд тодорхойлодоггүй байна.

Нийгэм-эдийн засгийн олон шалтгааны улмаас хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй өрх, гэр бүлийн орлого доогуур түвшинд байгааг судалгааны дүн харуулсан бөгөөд энэ нь хүүхдийн эрх, эрэлт хэрэгцээг хангахад саад учруулж улмаар хүчирхийллийн хэлбэр болдог байна.

Эрүүл мэнд, боловсрол, нийгмийн халамж, хамгаалал, эрх зүй болон сэргээн засах үйлчилгээний нэр төрөл, хүртээмж, чанар хангалтгүйн улмаас хүүхэд өөртөө тохиолддог хүндрэл, бэрхшээл, зарим талаар бусдаас дутуу дулимаг байгаа байдлаа мэдэрч, өөрийгөө нийгмийн орчноос тусгаарлах, нөгөөтэйгүүр тохирсон тохироогүй дэмжлэг, туслалцааг хэт бэлэнчлэх, мэдлэг, мэдээллийн зөрүүг ухаарахын оронд тулган шаардах, өлсгөлөн зарлах зэрэг үзэл бодлоо илэрхийлэх оновчтой бус арга хэлбэрийг сонгож байна. Энэ нь тэдэнд хандах хандлага, харилцаа, үйлчилгээнд гарсан зөрчлийг шуурхай, шударга шийдвэрлэдэг арга зам болон түүнд суралцах арга зүй үгүйлэгдсэн илрэл мөн.

Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд сэтгэл санааны хувьд өөрийгөө жолоодох, ирээдүйд итгэх, тэднийг гадуурхан хайхрамжгүй ханддаг байдлыг арилгах, хүн хүнээ хүндэтгэх зэрэг ёс зүйн зөв чиг

хандлагыг төлөвшүүлэхэд биечлэн оролцох шаардлага байсаар байна.

2006 оны 4 дүгээр сард Улаанбаатар хотноо зохион байгуулсан хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн асуудлаархи "Хамтдаа хөгжицгөөе" хүүхдийн Үндэсний чуулганаас хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд тулгамдаж байгаа асуудал нь нийгмийн хөгжлийн асуудлын хавсарга болсноос шийдвэрлэх явцад эзэнгүйдэх явдал ердийн үзэгдэл боллоо гэж үзсэн байна.

Нийгмийн хөгжлийн явцад хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн аж байдлыг сайжруулах үйл хэрэгт тэдний оролцоо, эцэг эх, нийгэм, хамт олны хандлага, хариуцлагыг нэмэгдүүлэх цогц, тогтвортой ажиллагаа, зохицуулалтыг хангасан хөтөлбөр хэрэгжүүлэх шаардлагатай байгаа нь харагдаж байна.

Хоёр. Дэд хөтөлбөрийн зорилго, зарчим

2.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд хувь хүн, нийгмийн гишүүний хувьд өөрийн сонголт, үзэл бодол, үнэт зүйлстэй байх, бие даасан аливаа үйлдлийнхээ төлөө хариуцлага хүлээх тэдгээрийн чадамж, чадварыг хөгжүүлэх, нийгмийн амьдралд оролцох оролцоог хөхиүлэн дэмжих орчин, нөхцөлийг бүрдүүлэхэд энэхүү хөтөлбөрийн зорилго оршино.

2.2. Дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэхдээ дараахь зарчмыг баримтална:

- а) хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд амьдрах, эсэн мэнд хөгжих, эрхээ хамгаалуулах, нийгмийн амьдралд оролцоход шаардлагатай мэдээлэл хүртээмжтэй байх;
- б) хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд санаа бодлоо илэрхийлэх боломжтой байх;
- в) хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд ялгаваргүйгээр гэр бүл, сургууль, хамт олны дунд шийдвэр гаргахад оролцохыг хүлээн зөвшөөрдөг байх;
- г) хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд өөрийн болон нийгмийн сайн сайхан хөгжлийн төлөө үйл ажиллагаа явуулдаг байгууллагууд эзлэлдэн нэгдэх, үүсгэн байгуулахад насанд хүрэгчдийн туслалцаа, дэмжлэгийг авдаг байх.

Гурав. Дэд хөтөлбөрийн зорилт, үр дүн, үйл ажиллагаа

Зорилт 1. Улс болон орон нутгийн нийгэм, эдийн засгийн хөгжлийн бодлого, хөтөлбөрийн хэрэгжилтэд хүүхдийн оролцох чадварыг нэмэгдүүлнэ.

Үр дүн. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд санал бодлоо илэрхийлэх боломж бүрдсэн байна.

Үйл ажиллагаа

3.1.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн онцлогт нийцсэн хэлбэрээр мэдээлэл өгөх, санал бодлыг нь хүлээн авах зорилгоор хүүхдийн эрхийн тухай болон нийгмийн амьдралын талаархи танин мэдэхүйн ном, гарын авлага, хялбаршуулсан сонин, сэтгүүл гарган харилцан мэдээлэх ажлыг зохион байгуулах;

3.1.2. Улсын болон орон нутгийн статистикийн мэдээ, судалгаанд тулгуурлан хүүхдийн аж байдлыг хянах, үнэлэх үйл ажиллагаанд хүүхэд оролцох хүрээ тогтоох;

3.1.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эрхийн хэрэгжилт, тэдэнд үзүүлж байгаа тусламж, үйлчилгээний хүртээмж, эрэлт хэрэгцээний талаар судалгаа, хяналт-шинжилгээ, үнэлгээг тогтмол явуулж цаашид авах арга хэмжээг тодорхойлох;

3.1.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн онцлогийг олон нийтэд таниулах, уг асуудлаар "Хүүхдийн хөрөг" нэвтрүүлэг, нийтлэлийг нэмэгдүүлэх, телевизийн хүүхдийн нэвтрүүлэгт дохионы хэлний орчуулга оруулах арга хэмжээ авах;

3.1.5. Жил бүр ижил төрлийн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн, 5 жил тутамд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн асуудлаархи хүүхдийн чуулга уулзалт зохион байгуулж хүүхдийг шийдвэр гаргах түвшинд оролцох болон шийдвэрт үнэлгээ, дүгнэлт өгөх, санал дэвшүүлэх соёлд сургах.

Үр дүн. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд аливаа үйл ажиллагаанд оролцох ээлтэй орчин, дэд бүтэц байгуулах эхлэл тавигдсан байна.

Үйл ажиллагаа

3.1.6. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд аюулгүй зорчих хаалга, шат, бие засах газрыг нон тэргүүнд хүүхдийн байгууллагын орчинд бий болгох ажлыг үе шаттай төлөвлөн зохион байгуулах;

3.1.7. Хүүхдийн хөгжлийн бэрхшээлийн төрөл, хэлбэрийн ангиллаар өсөлт, хөгжлийн онцлог, эрүүл ахуйн стандартад нийцсэн ширээ, сандал, ор, сурах бичиг, тавилгын хангамжийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр үндэсний үйлдвэрлэлийг дэмжих бодлого явуулах;

3.1.8. Хүүхдийн хөгжлийн бэрхшээлийн онцлогт нийцсэн урлаг, спортын уралдаан, тэмцээний хүрээг өргөжүүлэх замаар оролцоог нэмэгдүүлэх;

3.1.9. Хүүхдийн сургалт, урлаг, спорт, хөдөлмөр-дадлын уралдаан, тоглоом, наадамд шаардлагатай тусгай хэрэглэлийг хүүхдэд хуваарилах, хүргэх, тэдгээрийн ашиглалтад хяналт тавих ажлыг хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн төрийн бус байгууллагаар гүйцэтгүүлэх;

3.1.10. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд гэр бүл, хамт олноороо амрах, сувилуулах, зугаалах, тоглох бололцоотой зуслан, амралт, сувиллын газар ажиллуулах иргэд, байгууллагын санаачилгад дэмжлэг үзүүлэх;

Зорилт 2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн оролцоог хангах бүтцийг бэхжүүлж үйл ажиллагааг тогтворжуулна.

Үр дүн. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн оролцоог хангах олон нийтийн түншлэл, хамтын ажиллагаа өргөжсөн байна.

Үйл ажиллагаа

3.2.1. Хүүхдийн хөгжлийн бэрхшээлийн төрөл, хэлбэрийн ангилалд нийцсэн үйл ажиллагаа явуулдаг амьдрах чадварын клуб, хөдөлмөр-сургалтын төв, болгийн боловсрол олгох кабинет, урлаг, спортын секц дугуйлан байгуулан ажиллах санаачилгыг идэвхжүүлэх;

3.2.2. Сэтгэл зүйч, нийгмийн ажилтан, багш, эмч, сувиллагч бэлтгэдэг их, дээд

сургуулийн оюутны зуны дадлагыг "Оюутны сайн дурынхны (Хөдөлгөөн-Хэрэглээ-Хөгжилд туслагч) баг"-ийн хэлбэрээр явуулахад дэмжлэг үзүүлэх;

3.2.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд нийгэм, хамт олны дунд орох, эвлэлдэн нэгдэх боломжийг нэмэгдүүлэх зорилгоор оюутны "Сайн дурынхны баг"-ийг хүүхэд хамгааллын болон хүүхдийн өөрийн удирдлагын байгууллагад ажиллуулах асуудлыг дэмжих;

3.2.4. Сум, дүүрэг, баг, хороонд хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эрхийг хамгаалах, шийдвэр гаргах түвшинд тэдний саналыг хүргэх "Хүүхдийн элч" ажиллуулах.

Зорилт 3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй эцэг, эх, асран хамгаалагч болон хүүхдийн төлөө ажил, үйлчилгээ эрхэлдэг ажилтны чадавхийг бэхжүүлнэ.

Үр дүн. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд хандах хандлага, тэдний өмнө хүлээх хариуцлага бүх түвшинд нэмэгдэж хүүхдийн төлөө байгууллагын үйл ажиллагааны үр нөлөө дээшилнэ.

Үйл ажиллагаа

3.3.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй эцэг, эхийн холбоодын үйл ажиллагааг идэвхжүүлэх чиглэлээр зөвлөх үйлчилгээг бий болгох;

3.3.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй зүй бусаар харьцах, үл хайхрах, залхаах, зодож шийтгэх, хүчирхийлэхийг хориглосон, үл тэвчсэн нийгмийн сэтгэл зүйг төлөвшүүлэн сурталчлах;

3.3.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эрхийн талаар нийгмийн болон хүүхдийн эрхийн ажилтан, багш нарт сургалт зохион байгуулж мэдээллээр хангах.

3.3.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн хөгжил, хамгааллын чиглэлээр ажилладаг ажилтны үр чадварыг нэмэгдүүлэх, тодорхой асуудлаар мэргэшүүлэх;

3.3.5. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд олгодог протез, ортопедийн туслах хэрэгслэлийг засах, солбох, шинэчлэх, ашиглах сургалт зохион байгуулдаг сургагч бэлтгэх;

3.3.6. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эцэг, эх, асран хамгаалагчдыг нөхөн сэргээх эмчилгээний арга барилд сургах сургалт, сурталчилгааг өргөжүүлэх;

3.3.7. Нийгэм хамт олонд тулгуурласан сэргээн засах хөтөлбөрийн ажилтан, хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй ажилладаг хүмүүст зориулан мэдээлэл, туршлага солилцох уулзалт, зөвлөлгөөн, семинарыг тогтмол зохион байгуулах;

3.3.8. Олон улсын чиг хандлагад нийцүүлэн аймаг, нийслэлийн эрүүл мэндийн төв, нэгдлийг түшиглэн хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн "хөдөлгөөн засалч, ахуйн хэрэглээний сургагч, нийгмийн ажилтан, хэл засалч-сэтгэл зүйч, сурган хүмүүжүүлэгч"-дийг багаар ажиллуулах менежментийг нэвтрүүлэх.

Зорилт 4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн оролцоог хөхиүлэн дэмжсэн нийгэм, соёлын таатай орчин бүрдүүлнэ.

Үр дүн. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн оролцооны эрхийг хэрэгжүүлэх таатай орчин бүрдүүлэгч байгууллага, хамт олон, иргэдийн санаачилга өрнөсөн байна.

A. Эрүүл мэндийн салбараас үзүүлэх дэмжлэг

3.4.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн сэргээн засах эмчилгээнд ерөнхий болон тусгай аргачлал боловсруулан нэвтрүүлэх;

3.4.2. Хүүхдийн бэрхшээлийн өвөрмөц хэрэгцээнд шаардлагатай амин дэмээр баяжуулсан хоол тэжээлийг нэмэгдүүлэх, хоолны сувилал ажиллуулах санал, санаачилгыг дэлгэрүүлэх;

3.4.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд хэрэгцээ зарим эмийг зайлшгүй шаардлагатай эмийн жагсаалтад оруулах;

3.4.4. Эмнэлэг, сувилал, биеийн тамир, чийрэгжилтийн тасаг, кабинетаас бүрдсэн "Сэргээн заслын цогцолбор"-ыг бүсийн оношилгоо, эмчилгээний төвийн дэргэд байгуулах санал боловсруулж улсын төсөв болон гадаад дотоодын хандивлагчдын хөрөнгөөр санхүүжүүлэх асуудлыг судалж шийдвэрлэх;

3.4.5. Хүүхдэд хөгжлийн хоёрдогч, гуравдагч бэрхшээл үүсэхээс урьдчилан сэргийлэх

зорилгоор орон нутагт эрүүл мэндийн урьдчилан сэргийлэх үзэлгйг тогтмол явуулах.

Б. Боловсролын салбараас үзүүлэх дэмжлэг

3.4.6. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн сургалтад ногдох хувьсах зардлын норматив хэмжээг нэмэгдүүлэх, цэцэрлэг, сургуулийн багшийн ажлын үнэлгээний хэлбэрийг өөрчлөх, урамшууллыг боловсронгуй болгож шинэчлэх;

3.4.7. Ердийн сургуулиас тусгай сургуульд шилжүүлдэг тогтолцоог тусгай сургуульд 3 хүртэл жил суралцаж зохих чадамж, чадварын боломжид хүрсэн сурагч ерөнхий боловсролын сургуульд шилждэг болгон өөрчлөх;

3.4.8. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийг сургуульд тэгш хамруулан сургах бодлогыг хэрэгжүүлж, тэдгээрийн сургууль завсардалтыг бууруулах;

3.4.9. "Сурагчийн өдрийн цай" хөтөлбөрт хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн витаминжуулалтын зардлыг нэмж тусгах асуудлыг судлах;

3.4.10. Хүнд хэлбэрийн эмгэгтэй хүүхдийн хэрэгцээнд тулгуурлан танхимын болон гэрийн сургалт хосолсон хөтөлбөр боловсруулах;

3.4.11. Хөгжлийн бэрхшээлтэй ахлах ангийн сурагчдыг гадаад хэл, компьютерийн сургалтад хамруулж, мэргэжлийн болон дээд боловсрол эзэмших боловсролын байгууллагад суралцахад нь бэлтгэх хөтөлбөр хэрэгжүүлэх;

3.4.12. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн хэрэгцээнд зориулсан брайл, аудио, видео ном, сурах бичгийн хүртээмжийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ авах;

3.4.13. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд, залуучуудын онцлогт зориулсан бялдаржуулах буюу "Сэргээн засалт"-ын танхимыг орон нутагт байгуулах.

В. Нийгмийн хамгааллын салбараас үзүүлэх дэмжлэг

3.4.14. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн халамжийн үйлчилгээний нэр төрлийг нэмэгдүүлэх чиглэлээр ажиллах;

3.4.15. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд нас барахад түүний оршуулгад зориулан оршуулгын тэтгэмж олгох асуудлыг судалж шийдвэрлэх;

3.4.16. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй гэр бүлийн гишүүдэд зориулсан зайны сургалтад дэмжлэг үзүүлэх;

3.4.17. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэдтэй эцэг, эх, асран хамгаалагчдад сэтгэл зүйн зөвлөгөө, дэмжлэг үзүүлэх үйлчилгээ бий болгох;

3.4.18. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийнхээ бэрхшээлийг сэргээн засах, авьяас, давуу талыг нь хөгжүүлэхийг дэмжсэн жижиг төслийг гэр бүлийн хүрээнд хэрэгжүүлэх асуудлыг дэмжих;

3.4.19. Асрамж, халамжийн төвд амьдардаг хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн аж байдалд тавьдаг хөндлөнгийн хяналтын тогтолцоог бий болгох.

Г. Хууль зүйн салбараас үзүүлэх дэмжлэг

3.4.20. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүсийн эрхийн тухай Тунхаглал, Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүмүүст тэгш боломж олгох үндсэн зарчим, стандарт, дүрэмд нэгдэх асуудлаар судалгаа хийж, санал боловсруулах;

3.4.21. Ази, Номхон далайн бүсийн хөгжлийн бэрхшээлтэй иргэдийн аж байдлыг сайжруулах, тэдний оролцоог хангасан саад тотгоргүй, хүний эрхэд тулгуурласан нийгмийг цогцлон бүрдүүлэх талаархи 10 жилийн /2003-2012 он/ үйл ажиллагааны хөтөлбөрийн үзэл санаа, агуулгын тайлбарыг хүүхэд, залуучуудад сурталчлах арга хэмжээ авах;

3.4.22. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн эрх, аж байдлыг сайжруулах чиглэлээр холбогдох хууль тогтоомжийг боловсронгуй болгох.

Дөрөв. Дэд хөтөлбөрийн хугацаа, санхүүжилт

4.1. Дэд хөтөлбөрийг хүүхдийн хөгжил, сагаллыг сайжруулах Үндэсний хөтөлбөрийн сээжилттэй уялдуулан хэрэгжүүлэх бөгөөд үйл явцлагааг дараах үе шаттай төлөвлөнө:

1 дүгээр үе шат 2006-2009 он;

2 дугаар үе шат 2010-2012 он.

4.2. Дэд хөтөлбөрийн санхүүжилтийг дараах эх үүсвэрээс бүрдүүлнэ:

1) улс, орон нутгийн төсвөөс олгох хөрөнгө;

2) олон улсын байгууллага, хандивлагч оны тусламж, хандив;

3) олон нийтийн санаачилгаар хуримтлагдсан хөрөнгө;

4) бусад эх үүсвэр.

Тав. Дэд хөтөлбөрийн удирдлага, зохион байгуулалт

5.1. Дэд хөтөлбөрийн үйл ажиллагаанд бүх албарын оролцоог хангах, хамтын ажиллагааг эхицуулах үүргийг Хүүхдийн төлөө Үндэсний зөвлөл хариуцна.

5.2. Дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх ажлыг Хүүхдийн төлөө үндэсний газар гүйцэтгэнэ.

5.3. Орон нутагт дэд хөтөлбөрийг хэрэгжүүлэх, хэрэгжилтэд хяналт тавих ажлыг бүх

шатны Засаг даргаар удирдуулсан Хүүхдийн төлөө зөвлөл мэргэжлийн байгууллагатай хамтран гүйцэтгэнэ. Орон нутгийн түвшинд зохион байгуулсан ажлын явц, үр дүнг Хүүхдийн төлөө үндэсний газарт жил бүрийн I улиралд багтаан тайлагнана.

5.4. Хүүхдийн төлөө Үндэсний газар хөтөлбөрийн хүрээнд үндэсний болон орон нутгийн түвшинд зохион байгуулсан ажлын явц, үр дүнг нэгтгэн Хүүхдийн төлөө үндэсний зөвлөлд жил бүрийн II улиралд тайлагнаж байна.

Зургаа. Дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг үнэлэх шалгуур үзүүлэлт

6. Дэд хөтөлбөрийн хэрэгжилтийг дараах үзүүлэлтээр үнэлнэ:

6.1. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн санал, үнэлгээнд үндэслэн гарсан шийдвэр, эрх зүйн актын тоо;

6.2. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхэд санал, үзэл бодлоо илэрхийлэх, мэдээлэл солилцох арга, хэлбэрийн тоо;

6.3. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн хөгжил, хамгаалал, оролцоог сайжруулах асуудлаар бодлогын баримт бичигтэй ажилладаг байгууллагын тоо;

6.4. Хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдэд ээлтэй орчин, дэд бүтэц бий болгосон байгууллагын тоо, түүнд зарцуулсан хөрөнгийн хэмжээ;

6.5. Нийгмийн цогц суурь үйлчилгээнд хамрагдсан хөгжлийн бэрхшээлтэй хүүхдийн тоо.

Монгол Улсын Их Хурлын Тамгын газраас гаргав
Хаяг: <<Төрийн мэдээлэл>> эмхэтгэлийн сэдлэл.

Улсын Их Хурлын Тамгын газрын
Иргэлэх хэсэгт хэвлэв.

Улаанбаатар-12
Төрийн ордон

☎ 265958
Индекс: 14003

Хэвлэлийн хуудас 2/5

☎ 329487